

DeZIM Briefing Notes +

DBN #08 | 22 Berlin, dnia 18 listopada 2022 r.

Ciężka praca w trudnych czasach

Sytuacja zawodowa i życiowa polskich opiekunek i opiekunów osób starszych w Niemczech w czasie pandemii COVID-19

DeZIM Briefing Notes

DBN #08 | 22 Berlin, dnia 18 listopada 2022 r.

Ciężka praca w trudnych czasach

Sytuacja zawodowa i życiowa polskich opiekunek i opiekunów osób starszych w Niemczech w czasie pandemii COVID-19

Ciężka praca w trudnych czasach

Sytuacja zawodowa i życiowa polskich opiekunek i opiekunów osób starszych w Niemczech w czasie pandemii COVID-19

Susanne Bartig, Niklas Harder, Mathis Herpell, Magdalena Nowicka

STRESZCZENIE

- Pomimo ograniczeń w podróżowaniu i nowych zasad higieny, pierwsza fala pandemii COVID-19 miała niewielki wpływ na dochody i czas pracy badanych polskich opiekunek i opiekunów w Niemczech.
- Większość badanych przez nas opiekunek i opiekunów, która przebywała w Niemczech w czasie obowiązywania ograniczeń podczas pierwszej fali pandemii, pozostała tam i kontynuowała pracę. Z kolei prawie połowa badanych opiekunek i opiekunów, którzy przebywali w tym samym czasie w Polsce, wyjechała do pracy do Niemiec. Obawa przed utratą dochodów była najczęściej podawanym powodem wyjazdu z Polski.
- Niezależnie od pandemii, badane polskie opiekunki i opiekunowie są często zatrudniani na warunkach, które nie odpowiadają niemieckim standardom zatrudnienia: Długie godziny pracy (średnio 11 godzin dziennie) nie przekładają się na wzrost ich dochodów, które pozostają znacząco poniżej minimalnej płacy godzinowej netto w Niemczech. Aby poprawić warunki pracy opiekunów, potrzebne są odpowiednie regulacje prawne.
- Wyniki te oparte są na badaniu przeprowadzonym online wśród 279 polskich opiekunek i opiekunów pomagających osobom starszym w niemieckich prywatnych gospodarstwach domowych. Badanie zostało przeprowadzone w okresie od października 2020 r. do lutego 2021 r. i dotyczyło sytuacji podczas pierwszej fali pandemii.

Transnarodowy system opieki domowej

Wraz z wprowadzeniem ograniczeń w podróżowaniu w celu powstrzymania pandemii COVID-19 w marcu 2020 roku wzrosło zainteresowanie mediów w Niemczech sytuacją zagranicznych opiekunek i opiekunów oraz niemieckich rodzin, które ich zatrudniają. „Wrócą czy zostaną? Stan wyjątkowy dla polskich opiekunek w Niemczech?” (rbb 24, 06.04.2020), „Ucieczka opiekunek” (Süddeutsche Zeitung, 03.04.2020) czy „Kiedy opiekunka wraca do swojego domu” (Tagesschau, 22.04.2020) to niektóre nagłówki wyrażające zaniepokojenie sytuacją w opiece domowej w czasie pandemii. Szacunki zakładają, że od około 400.000 (Benazha et al. 2021) do 700.000 (Petermann et al. 2020) osób z Europy Środkowo-Wschodniej wypełnia lukę kadrową w opiece domowej w Niemczech (Emunds et al. 2019; Leiber et al. 2020). Jednak nadal brak wiarygodnych danych o ich dokładnej liczbie, częściowo dlatego, że spora część zagranicznych opiekunek i opiekunów w domach prywatnych jest zatrudniona nieformalnie (Kniejska 2015; Lutz i Palenga-Möllenbeck 2010).

Opiekunki – ponieważ są to głównie kobiety (Petermann et al. 2020) pochodzące z Polski (24h-Pflege-Check.de 2020) - mieszkają zwykle razem z osobą, którą się opiekują, w tym samym gospodarstwie domowym (tzw. model live-in) i często pracują w systemie rotacyjnym. Oznacza to, że dwie lub więcej opiekunek pracuje na zmianę w określonym rytmie, spędzając pewien czas w Niemczech i powracając na wypoczynek lub do swojej regularnej pracy do kraju pochodzenia. Jeszcze przed pandemią wzrosła liczba prywatnych agencji rekrutujących zagraniczne opiekunki dla osób starszych na zasadzie „całodobowej opieki” w prywatnych domach (Leiber et al. 2020; 24h-Pflege-Check.de 2020). Ta rosnąca podaż wskazuje na coraz większe zapotrzebowanie na przystępne cenowo usługi opiekuńcze dla osób starszych (Leiber et al. 2019). Jednak na tle regulacji prawnych dotyczących czasu pracy i płacy minimalnej w Niemczech, model live-in funkcjonuje w szarej strefie (Benazha et al. 2021; Steiner et al. 2019).

Pandemia COVID-19 i związane z nią działania mające na celu powstrzymanie wirusa - takie jak ograniczenia w podróżowaniu i przepisy dotyczące kwarantanny - postawiły ten transnarodowy system opieki przed szczególnymi wyzwaniami. Projekt „Opieka domowa w czasach pandemii: Wpływ ograniczeń w podróżowaniu związanych z pandemią COVID-19 na rodziny w Niemczech i ich opiekunów z Europy Wschodniej”, który jest obecnie realizowany w Instytucie DeZIM, bada, jak aktorzy opieki (agencje, opiekunki i opiekunowie, rodziny w Niemczech) radzili sobie z tą bezprecedensową sytuacją kryzysową. Istotną cechą projektu jest to, że w poszczególnych modułach projektu brane są pod uwagę perspektywy wszystkich uczestników tego systemu.¹ Doświadczenia polskich opiekunek i opiekunów podczas pierwszej fali pandemii oraz ich sposób radzenia sobie z sytuacją były przedmiotem badania sondażowego, przeprowadzonego od października 2020 do lutego 2021 roku.² Poniżej przedstawiamy wstępne wyniki tego badania.

¹ Dalsze informacje o badaniu dostępne są na stronie internetowej projektu pod adresem <https://www.dezim-institut.de/projekte/projekt-detail/pflege-in-zeiten-der-pandemie-1-13/>

² Od czerwca do września 2020 roku przeprowadzono wywiady z wybranymi ekspertami z dziedziny migracji opiekuńczych oraz przedstawicielami agencji pośrednictwa pracy i agencji pośredniczących zarówno w Niemczech, jak i w Polsce. Wyniki z tego pierwszego modułu zostały już opublikowane, np. Nowicka et al. 2021.

BADANIE ANKIETOWE OPIEKUNEK I OPIEKUNÓW

- Badanie ankietowe opiekunek i opiekunów zostało przeprowadzone w ramach projektu „Opieka domowa w czasach pandemii: Wpływ ograniczeń w podróżowaniu związanych z pandemią COVID-19 na rodziny w Niemczech i ich opiekunów z Europy Wschodniej” Niemieckiego Centrum Badań nad Integracją i Migracją (DeZIM). Badanie dotyczyło okresu przed pandemią od 15 marca 2019 do 15 marca 2020 i ograniczeń mobilności od 15 marca do 15 czerwca 2020. Badanie zostało przeprowadzone online za pomocą oprogramowania Limesurvey.
 - Początkowym założeniem badania było objęcie nim próby pozyskanej w drodze Respondent Driven Sampling, tzn. poprzez kontrolowane i możliwe do prześledzenia przekazanie ankiety przez uczestników badania osobom im znanym, które spełniają dane kryteria. Ankieta wystartowała 22 października 2020 r. Ponieważ jednak rekrutacja nowych uczestników badania przez respondentów okazała się bardzo powolna, 1 grudnia rozpoczęto dobór do próby innymi metodami. Respondenci mogli od tego momentu stosunkowo swobodnie zapraszać nowych uczestników, a linki dostępu do ankiety były dystrybuowane różnymi kanałami. Od 25 stycznia 2021 roku ankieta była dystrybuowana również za pośrednictwem reklamy na Facebooku. Badanie online zakończyło się 28 lutego 2021 roku.
 - W sumie 279 respondentów odpowiedziało na ankietę (prawie) w całości. Większość respondentów wzięła udział w badaniu w okresie od 1 grudnia do 28 lutego. 146 respondentów zostało zrekrutowanych poprzez reklamę, 40 zostało zaproszonych przez innych uczestników badania, a 93 zostało zrekrutowanych w inny sposób, na przykład poprzez dystrybucję linków zapraszających w grupach na Facebooku. Badanie rozkładu różnych cech w tych grupach rekrutacyjnych wykazało jedynie niewielkie różnice, dlatego nie można przyjąć, że poprzez różne metody rekrutacji dotarto do zasadniczo różnych subpopulacji.
-

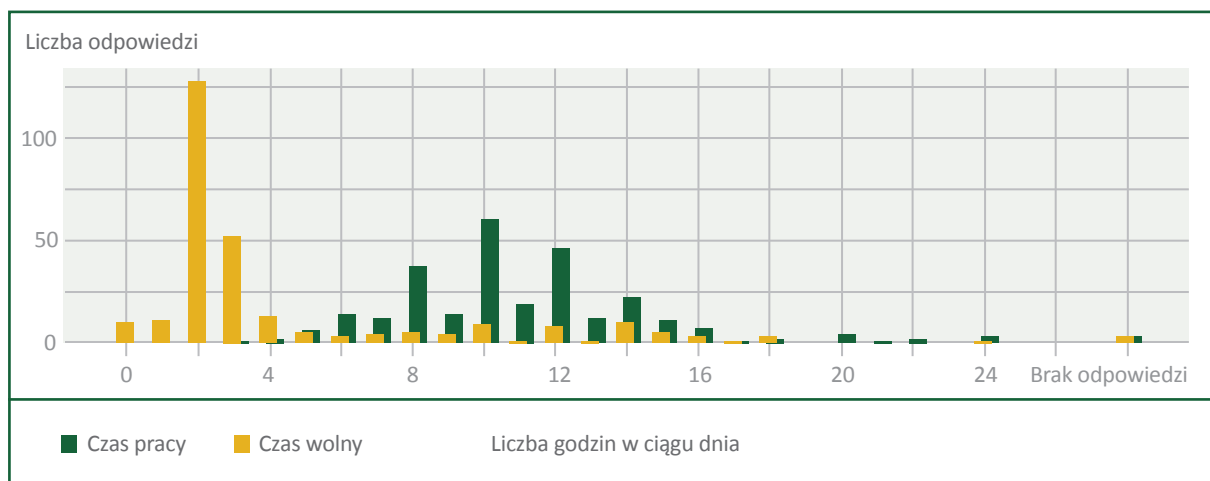
Sytuacja przed pandemią

Wyniki badania, interpretowane ostrożnie, rysują obraz ciężkiej i wymagającej pracy, która – mimo niskich zarobków i dodatkowych przeszkód – wbrew oczekiwaniom i obawom agencji oraz ekspertów – była kontynuowana w czasie pandemii bez poważnych przestojów czy niedoborów.

Badani pracowali w Niemczech jako opiekunki lub opiekunowie przez średnio 7,5 roku przed okresem badania. Najdłużej pracująca opiekunka pracowała w tej branży od 1981 roku, podczas gdy dziewięciu respondentów rozpoczęło pracę jako opiekunowie w Niemczech dopiero w 2020 roku. Wiek i staż pracy korelują ze sobą tylko w niewielkim stopniu. Respondenci mają średnio 56 lat. Wiek opiekunek i opiekunów, którzy rozpoczęli tę pracę dopiero w 2020 roku, wynosił od 40 do 55 lat.

W ciągu dwunastu miesięcy przed pandemią ankietowani pracowali w Niemczech średnio przez 7 miesięcy. Wpisuje się to w często opisywany system migracji wahadłowych, zgodnie z którym opiekunki naprzemiennie wykonują pracę w Niemczech i przebywają w Polsce.

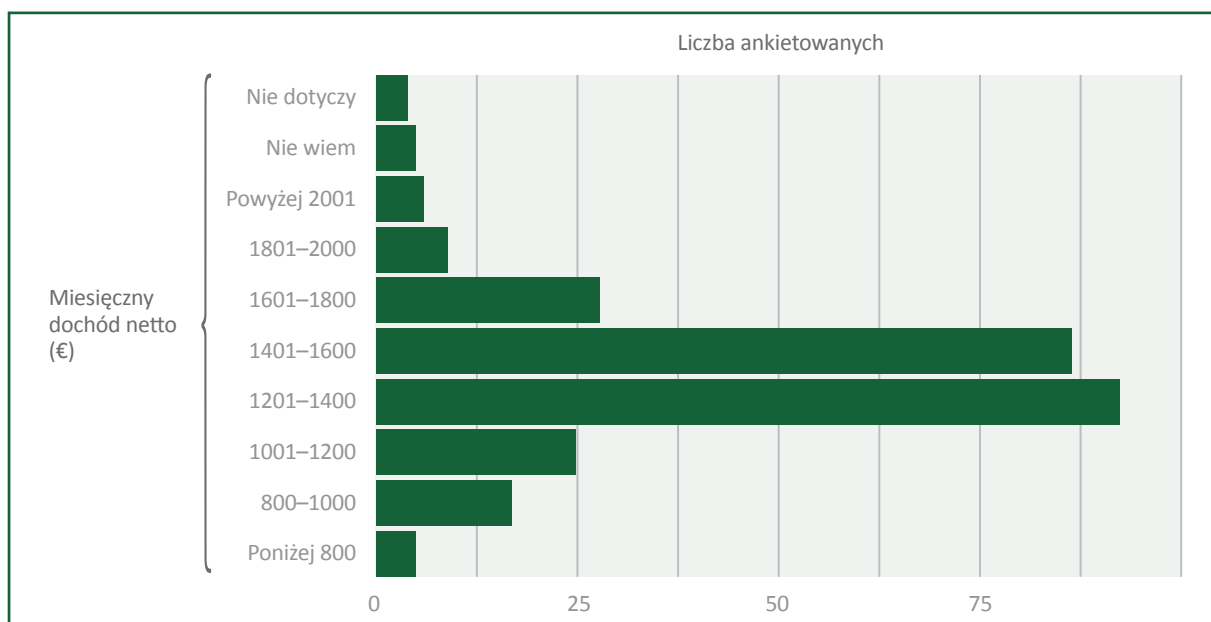
Wykres 1. Dzienny czas pracy i wypoczynku w godzinach

Legenda: Przedstawiony jest dzienny czas pracy i czas wolny w godzinach. **Przykład:** 53 osoby podały dzienny czas wolny wynoszący 3 godziny.

Pierwszą rzeczą, która wyróżnia się w danych dotyczących godzin pracy i czasu wolnego, jest ich rozproszenie. Poza kilkoma skrajnymi wartościami, liczba godzin pracy w ciągu dnia waha się od 6 do 15 godzin, przy średniej wynoszącej 11 godzin. Podobnie zróżnicowany jest czas spędzania wolnego czasu w ciągu dnia. Również w tym przypadku występują wyraźne wartości brzegowe, jednak większość opiekunów wskazała wartości pomiędzy 0 a 4 godzinami. Większość respondentów stwierdziła, że ma dwie godziny wolnego czasu dziennie (patrz wykres 1). 57 respondentów podało, że regularnie musieli wstawać w nocy do osoby starszej. 217 osób stwierdziło, że nie muszą tego robić.

Wykres 2. Miesięczne zarobki netto w Euro

Legenda: Ukazane są miesięczne zarobki netto badanych. Zarobki zostały wyrażone w przedziałach. **Przykład:** 25 badanych osób podało zarobki miesięczne z pracy opiekuńczej w przedziale 1.001 do 1.200 Euro.

Za swoją pracę około 65% badanych opiekunów otrzymywało miesięczny dochód netto w wysokości od 1200 do 1600 euro (patrz wykres 2). Odpowiada to w przybliżeniu liczbom ustalonym w niereprezentatywnym badaniu przeprowadzonym wśród 255 polskich opiekunów w 2018 roku (por. Petermann et al. 2020). Ponieważ pytanie o dochody sformułowane było w przedziałach, a liczba dni roboczych w miesiącu nie może być dokładnie określona, zarobki netto na godzinę mogą być jedynie symulowane przy różnych założeniach. Na podstawie 5 000 symulacji³ oszacowaliśmy średnie godzinowe zarobki netto na poziomie 6,70 €. Aż 95 % symulowanych wartości mieści się w przedziale od 2,20 € do 15,3 €. ⁴ Mediana symulowanych zarobków godzinowych netto jest niższa od średniej i wynosi 5,90 €. Szacowane godzinowe zarobki netto pracowników w Niemczech wyniosły 18,63 € w 2019 r. ⁵ Oznacza to, że nawet wysoka szacunkowa wartość 15,3 € jest nadal znacznie niższa niż średnia godzinowa płaca netto pracowników w Niemczech. Według naszych ustaleń, osoby opiekujące się seniorami w Polsce mogłyby zarobić średnio 11,6 PLN netto (około 2,60 €) na godzinę w 2019 roku. ⁶ Możemy również przeprowadzić symulację zarobków netto za godzinę przy założeniu 8 godzinnego dnia pracy. W tym przypadku średnie wynagrodzenie godzinne powinno wynieść 8,05 €, a mediana 7,72 €. Przy założeniu, iż przepisy dotyczące płacy minimalnej w Niemczech zostały przestrzegane przez pracodawców, symulowana płaca godzinowa odpowiada płacy minimalnej netto za godzinę w roku 2019 i 2020 (9,19 € i 9,35 €). Problemem jest zatem nie płaca godzinowa, ale liczba godzin pracy wykonywanej przez ankietowanych, która przekracza dozwolony standard, który obowiązuje również w gospodarstwach domowych. Warto jednak dodać, iż absolutna większość ankietowanych przez nas osób wydaje ponad 95% pieniędzy zarobionych w Niemczech w Polsce.

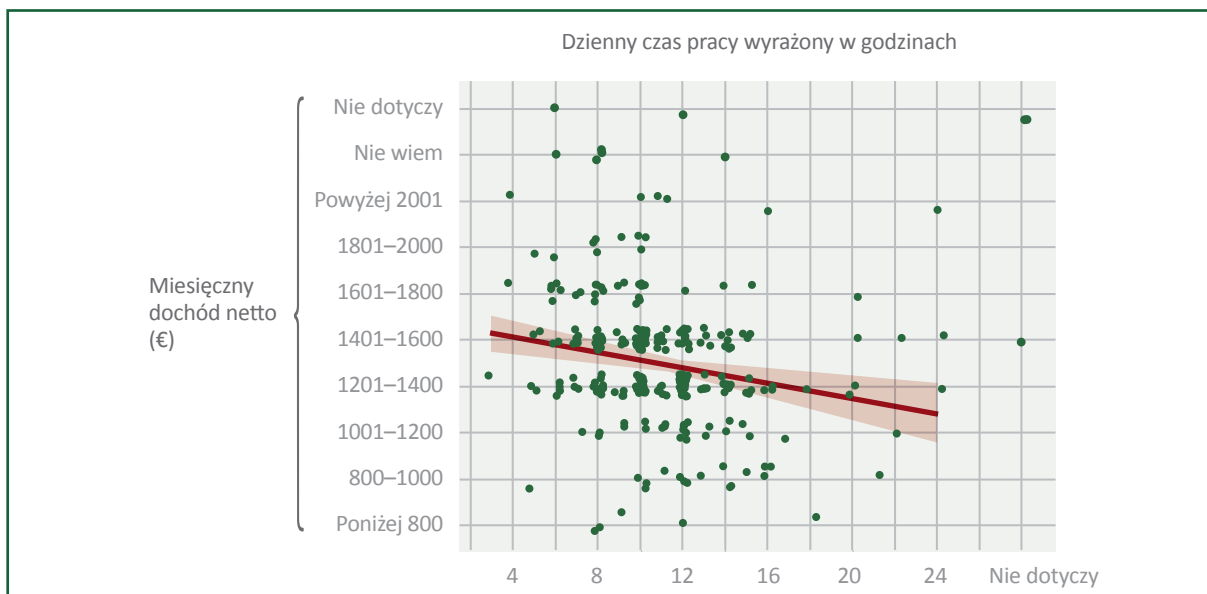
³ W symulacjach w każdym przypadku jako zarobki netto zastosowano przypadkową wartość z danych przedziałów wynagrodzeń. W przypadku liczby dni przepracowanych w miesiącu zastosowano losową wartość z przedziału od 15 do 30 dni roboczych.

⁴ Sześciu badanych podało, że ich miesięczny dochód netto wynosił ponad 2,001 €. W symulacjach wykorzystano wartości od 2 001 do 2.500 EUR, co zawyża nieco średnią wartość.

⁵ <https://de.statista.com/statistik/daten/studie/17494/umfrage/deutschland-arbeitsverguetung-stundenlohn/> na podstawie tych danych statystycznych możliwe są również obliczenia własne: <https://www.destatis.de/DE/Themen/Arbeit/Verdienste/Realloehne-Netto-verdienste/Publikationen/Downloads-Realloehne-Nettoverdienste/nettoverdienste-modellrechnung-2160250207004.pdf>

⁶ M.in. Ogólnopolskie Badanie Wynagrodzeń wynagrodzenia.pl; Sedlak.pl.

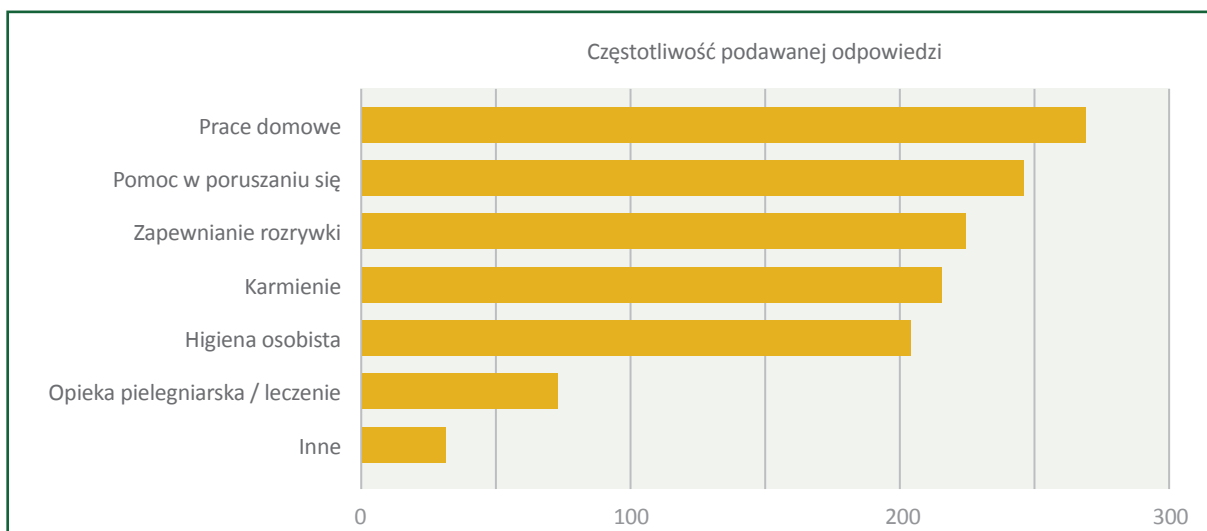
Wykres 3. Korelacja między dochodem a czasem pracy

Legenda: Punkty pokazują badane kombinacje dochodu i czasu pracy. Dla lepszej czytelności punkty zostały nieco rozproszone. Linia pokazuje korelację pomiędzy szacowanym dochodem a dziennym czasem pracy. **Przykład:** Istnieje nieznacznie ujemna korelacja pomiędzy dziennym czasem pracy a miesięcznymi dochodami.

Jeśli chodzi o związek między godzinami pracy a dochodami, zauważalne jest, że dłuższe godziny pracy nie prowadzą do wyższych dochodów. Przeciwnie, istnieje nieznacznie ujemna korelacja między długimi godzinami pracy a dochodami (zob. wykres 3). Zmierzona korelacja tylko nieznacznie różni się od efektu zerowego – tzn. brak systematycznej korelacji – i nie może być uogólniona ze względu na możliwe błędy w naszych danych. Ważne jest jednak to, że nie możemy wykazać dodatniej korelacji między godzinami pracy a dochodami.

Wykres 4. Czynności wykonywane przez opiekunki/opiekunów

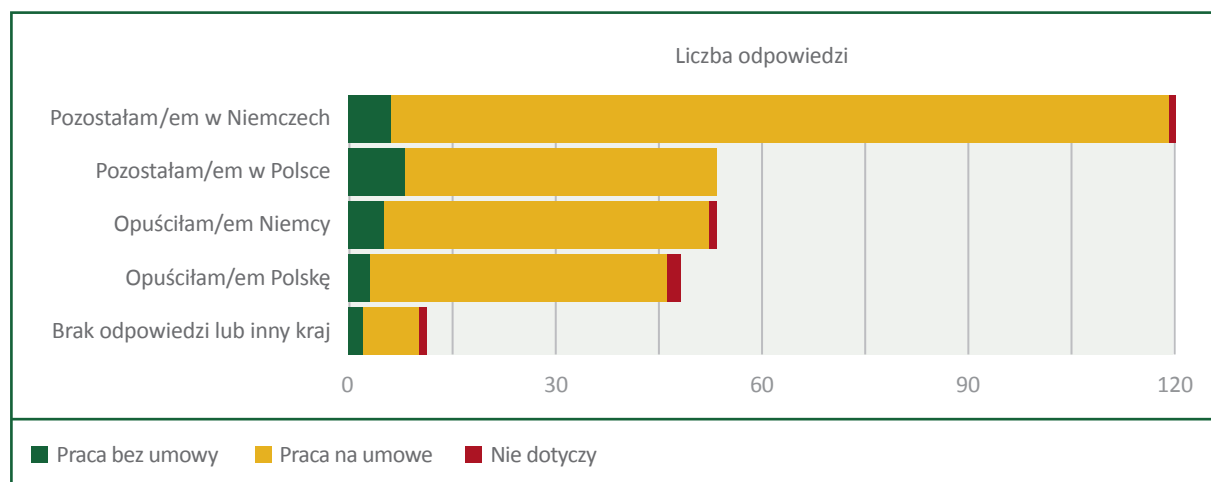
Legenda: Przykłady zostały podane dla każdej z przedstawionych kategorii. Były to: zakupy, gotowanie i sprzątanie mieszkania - utrzymanie domu; wstawanie i kładzenie się spać, ubieranie i rozbieranie się oraz wizyty u lekarza - poruszanie się; oglądanie telewizji, czytanie lub inne zajęcia - spędzanie czasu wolnego; przygotowywanie i podawanie posiłków - odżywianie; mycie, pielęgnacja zębów, opróżnianie jelit i pęcherza - higiena osobista; pielęgnacja ran, dawki leków, sprawdzanie poziomu cukru we krwi lub ciśnienia - opieka medyczna. Możliwe były wielokrotne odpowiedzi. **Przykład:** Wśród osób badanych, 270 było odpowiedzialne za czynności związane z utrzymaniem domu.

Prawie wszyscy ankietowani wymienili pomoc w gospodarstwie domowym i w poruszaniu się jako czynności, za które są odpowiedzialni. Co najmniej dwie trzecie respondentów stwierdziło również, że są odpowiedzialni za odżywianie, spędzanie wolnego czasu lub higienę osobistą. Jedna czwarta respondentów była odpowiedzialna za opiekę medyczną (por. wykres 4). Opierając się na wcześniejszych badaniach jakościowych (Kniejska 2015; Lutz i Palenga-Möllenbeck 2010), nie jest zaskakujące, że 10% badanych opiekunów stwierdziło, że są regularnie przytłoczeni swoją pracą. 57% respondentów stwierdziło, że od czasu do czasu czują się przytłoczeni swoją pracą.

Sytuacja opiekunek i opiekunów podczas pandemii

Ograniczenie mobilności międzynarodowej i ryzyko zakażenia wirusem COVID-19 z punktu widzenia aktorów instytucjonalnych wyraźnie wpłynęły na system opieki transgranicznej.⁷ Z odpowiedzi ankietowanych osób wynika jednak, że skutki pandemii były mniej drastyczne niż początkowo zakładano (por. Nowicka et al. 2021; Bartig et al. 2021). Spośród 171 opiekunek i opiekunów, którzy pracowali w Niemczech bezpośrednio przed wprowadzeniem ograniczeń w podróżowaniu, 117 (68%) pozostało w Niemczech. Spośród 100 opiekunek i opiekunów, którzy w tym samym czasie przebywali w Polsce, 52 pozostało w Polsce (por. wykres 5).

Wykres 5. Mobilność między Polską i Niemcami a rodzaj umowy

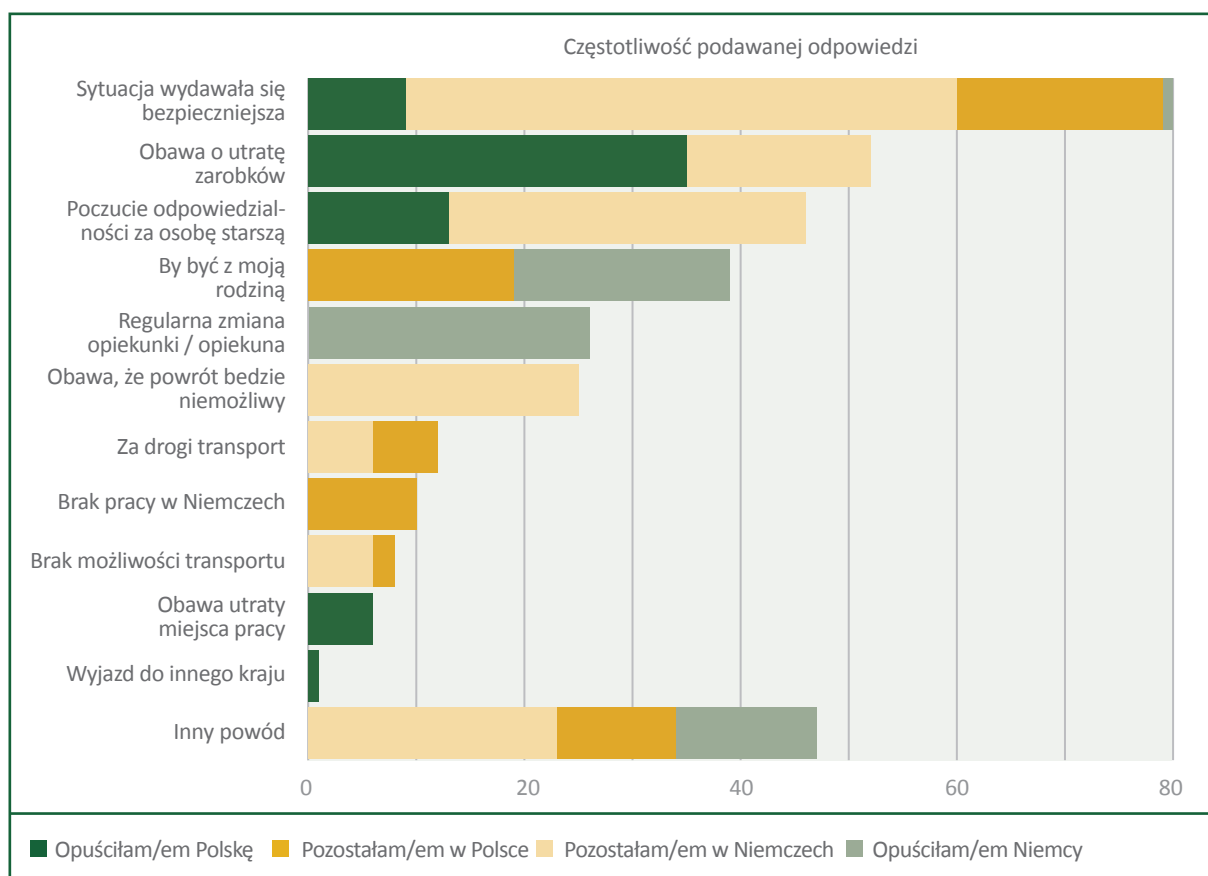

Legenda: Pokazana jest mobilność oraz rodzaj umowy ankietowanych w okresie od 15 marca do 15 czerwca 2020. **Przykład:** 52 opiekunów pozostało w Polsce w czasie obowiązywania ograniczeń w podróżowaniu. 8 z nich pracowało ostatnio bez umowy o pracę.

Spośród 48 opiekunów, którzy wyjechali do Niemiec mimo pandemii, większość (35) jako powód wyjazdu podała obawę przed utratą dochodów (por. wykres 6). Uderzające jest to, że znacznie mniej opiekunów bez umowy o pracę pozostało w Niemczech niż tych z umową o pracę. Może to być związane z (nie)posiadaniem ubezpieczenia zdrowotnego w Niemczech. Wydaje się prawdopodobne, że w czasie pandemii było to szczególnie brane pod uwagę.

⁷ Por. Nowicka et al. 2021.

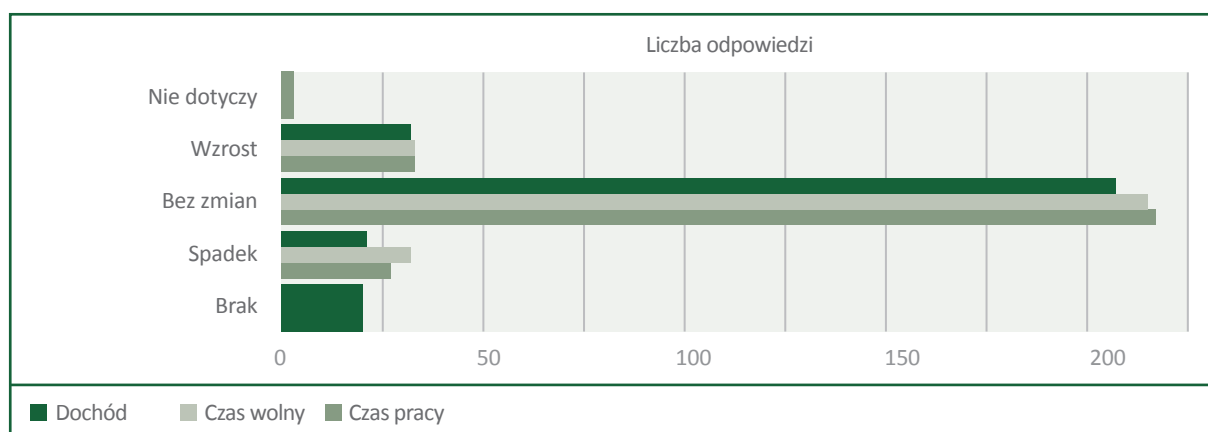
Wykres 6. Powody wyjazdu w czasie pandemii

Legenda: Ukazane są powody zmiany miejsca pobytu. Wybór wielokrotny był możliwy; pokazane odpowiedzi były częściowo możliwe tylko dla wyjazdu z Niemiec lub z Polski. **Przykład:** 80 ankietowanych osób stwierdziło, że obawy związane z bezpieczeństwem wpłynęły na ich zachowania związane z mobilnością. 60 z nich pojechało do Niemiec lub pozostało w tym kraju z powodu obaw związanych z bezpieczeństwem.

Biorąc pod uwagę dużą liczbę respondentów, którzy podali, że kontynuowali pracę podczas ograniczeń w podróżowaniu, nie jest zaskakujące, że dochody, praca i czas wolny nie zmieniły się dla zdecydowanej większości opiekunek opiekunów w okresie od 15 marca do 15 czerwca.

Wykres 7. Zmiany dotyczące dochodu, czasu pracy i czasu wolnego

Legenda: Ankietowanych zapytano, jak w wyniku ograniczeń zmieniły się ich dochody, praca i czas wolny. Opcja odpowiedzi „nie dotyczy” została zaproponowana jedynie w odniesieniu do dochodów. **Przykład:** 206 ankietowanych podało, że ich dochody nie zmieniły się podczas ograniczeń w podróżowaniu.

Wysokości dochodów nie zmieniła również tzw. premia covidowa, o której często wspominały w wywiadach agencje pośrednictwa pracy (Bartig et al. 2021). Tę jednorazową wypłatę, zazwyczaj w wysokości około 200 euro, otrzymało tylko 26 z 279 opiekunów, z czego 17 otrzymało ją od agencji, z którą mieli podpisaną umowę.

Jak (nie) można interpretować wyników naszego badania

Ponieważ brak systematycznych informacji na temat grupy polskich opiekunek i opiekunów osób starszych pracujących w Niemczech, przedstawione poniżej wartości można interpretować jako wartości minimalne, ale nie jako liczby reprezentatywne dla całej grupy. Wszystkie przedstawione tu stwierdzenia odnoszą się początkowo tylko do osób, z którymi przeprowadzono ankietę; uogólnienia nie mogą być dokonywane lub mogą być dokonywane z dużą ostrożnością. Dlatego też wyniki badania mogą być rozumiane jedynie jako „część mozaiki”, którą można połączyć z innymi badaniami, wywiadami jakościowymi i doniesieniami prasowymi, aby uzyskać ogólny obraz sytuacji w sektorze opieki domowej w Niemczech. Jeśli na przykład żadna z osób ankietowanych nie stwierdziła, że została poinformowana przez związek zawodowy o przepisach prawa pracy w Niemczech, nie można wnioskować, że ani jedna polska opiekunka czy też opiekun osób starszych w Niemczech nie został poinformowany przez związek zawodowy. Z drugiej strony 136 osób podało, że odczuwa fizyczne skutki (np. problemy z układem mięśniowym i kostnym) pracy jako opiekun/opiekunka. Można zatem wykluczyć, że praca opiekuńcza nie ma zasadniczo żadnych negatywnych skutków dla zdrowia fizycznego. Bez odpowiedzi pozostaje pytanie, czy efekty te dotyczą tylko 136 respondentów (wartość minimalna), czy też 49% wszystkich opiekunów (proporcja w naszej próbie).

Nie możemy z całą pewnością stwierdzić, do jakiego stopnia nasza próba badawcza jest w rzeczywistości niereprezentatywna. Istnieją jednak przesłanki do stwierdzenia, że co najmniej rażące odchylenie standardowe próby wydaje się mało prawdopodobne. Przykładowo rozkłady ważnych cech (np. wiek, płeć, dochód) nie różnią się znacząco pomiędzy różnymi metodami rekrutacji (patrz infobox). Ponadto, rozkład wieku (średnia i mediana około 56 lat) oraz odsetek kobiet (93,5%) w naszym badaniu są zbliżone do odpowiednich wartości z podobnych badań (por. Petermann et al. 2020). Jednakże jedną z obserwacji, która sugeruje pewną tendencyjność jest fakt, że 89,6% (250) respondentów podało posiadanie pisemnej umowy.⁸ Większość (204) z nich ma podpisaną umowę z polską agencją. Jednak 240 respondentów podało również, że zmiennik czy zmienniczka pracuje bez umowy. Albo nasza ankieta nie dotarła w wystarczającym stopniu do opiekunek i opiekunów bez umowy i dlatego pokazuje tylko sytuację opiekunów zatrudnionych na umowę o pracę, albo badane osoby pracują czasem na umowę, a czasem bez.

⁸ W ankiecie pytaliśmy o umowę pisemną, nie rozróżniając pomiędzy umową o pracę i umową zlecenia. Dodatkowo pytaliśmy o oddelegowanie do pracy (156 odpowiedzi potwierdzających, 48 odpowiedzi „nie wiem”) oraz samozatrudnienie (1 odpowiedź).

Wnioski

Powodem podjęcia badań była pandemia COVID-19 i pytanie o wpływ ograniczeń w podróżowaniu na sytuację polskich opiekunek i opiekunów osób starszych w Niemczech. Wyniki naszego badania wskazują na niewielki wpływ pandemii i dużą stabilność systemu transnarodowej opieki domowej nad osobami starszymi. Wynikało to z wysiłków agencji, ale także ze stałego lub zwiększonego zapotrzebowania na niedrogą opiekę domową ze strony rodzin w Niemczech. Z jednej strony jest to pozytywna konstatacja, zwłaszcza jeśli chodzi o (nieznaczne) pogorszenie sytuacji rodzin niemieckich i zatrudnianych przez nie osób z Polski. Z drugiej strony, kryzys pandemiczny może być rozumiany jako bodziec do zmian i zapoczątkować reformy w kierunku lepszego, legalnego i sprawiedliwego systemu opieki. W sytuacji niewielkich, negatywnych skutków kryzysu należy się jednak spodziewać, że takiego impulsu czy też presji na system zabrakło.

Nasze wyniki pokazują jednak, że takie zmiany są konieczne: opiekunowie pracują średnio 11 godzin dziennie, mają mało czasu wolnego i otrzymują wynagrodzenie godzinowe poniżej średniej płacy godzinowej netto obowiązującej w Niemczech. Różnica w zarobkach w stosunku do Polski wyjaśnia, dlaczego dla respondentów atrakcyjna jest praca w Niemczech i odpowiada na pytanie, dlaczego model ten pozostaje tak stabilny. Również koszt wynajmu opieki z Polski dla rodzin niemieckich pozostaje poniżej poziomu średniego współpłacenia za opiekę w domu (ok. 2000 €) i stanowi, obok innych czynników, zachętę do wyboru tego modelu.

W świetle wielu badań jakościowych i publicystycznych dotyczących zagranicznych opiekunek i opiekunów w Niemczech, wyniki naszego badania mogą być niewielkim zaskoczeniem. Nowością są dane pokazujące ciągłość systemu opieki domowej pomimo pandemii oraz znaczenie tzw. premii kowidowej. Pomimo ograniczeń metodologicznych, nasze badanie dostarcza jednak pierwszych danych ilościowych na temat aktywności, czasu pracy i wynagrodzenia polskich opiekunów w niemieckich gospodarstwach domowych w czasie pandemii, które będą pogłębiane i uzupełniane w dalszych badaniach.

BIBLIOGRAFIA

- **24h-Pflege-Check.de (2020):** Branchenreport 2020. Häusliche 24-Stunden-Pflege und -Betreuung. 24h-Pflege-Check.de. Bielefeld. Online verfügbar unter <https://www.24h-pflege-check.de/assets/downloads/Branchenreport-2020.pdf>, zuletzt geprüft am 04.10.2020.
- **Bartig, Susanne; Harder, Niklas; Herpell, Mathis; Nowicka, Magdalena; Schwass, Theresa; Matuszczyk, Kamil (2021):** Auswirkungen der COVID-19-Pandemie auf das transnationale System der häuslichen Pflege zwischen Deutschland und Polen. In: Emily Lines (Hg.): Post-Pandemic Populations. Die soziodemografischen Folgen der COVID-19-Pandemie in Deutschland. Population and Policy. Discussion Paper No 13. Berlin, S. 58–63.
- **Benazha, Aranka Vanessa; Leiblfinger, Michael; Prieler, Veronika; Steiner, Jennifer (2021):** Live-in-Care im Ländervergleich. In: Brigitte Aulenbacher, Helma Lutz und Karin Schwiter (Hg.): Gute Sorge ohne gute Arbeit? Live-in-Care in Deutschland, Österreich und der Schweiz. Weinheim Basel: Beltz Juventa, S. 20–45.
- **Emunds, Bernhard; Hagedorn, Jonas; Leiber, Simone; Rossow, Verena (2019):** Hintergrundpapier zum Fachworkshop: Gestaltungsoptionen der sogenannten „24-Stunden-Pflege“. Darmstadt.
- **Kniejska, Patrycja (2015):** All-inclusive-Pflege aus Polen in der Schattenzone. Ergebnisse von Interviews mit polnischen Pflegekräften, die in deutschen Privathaushalten beschäftigt sind. Bonn: Friedrich-Ebert-Stiftung (WISO direkt).
- **Leiber, Simone; Matuszczyk, Kamil; Rossow, Verena (2019):** Private Labor Market Intermediaries in the Europeanized Live-in Care Market between Germany and Poland: A Typology. In: Zeitschrift für Sozialreform 65 (3), S. 365–392. DOI: 10.1515/zsr-2019-0014.
- **Leiber, Simone; Rossow, Verena; Frerk, Timm (2020):** Das Geschäft mit der Sorge. Unternehmen im Feld der sogenannten 24-Stunden-Pflege. Hg. v. Friedrich-Ebert-Stiftung (WISO direkt, 13).
- **Lutz, Helma; Palenga-Möllnbeck, Ewa (2010):** Care Work Migration in Germany: Semi-Compliance and Complicity. Social Policy and Society, 9(3), 419-430. In: Social Policy & Society 9 (3), S. 419–430. DOI: 10.1017/S1474746410000138.
- **Minor – Projektkontor für Bildung und Forschung (2020):** Beratung für 24-Stunden-Betreuungskräfte aus Polen. Zwischenbericht. Berlin.
- **Nowicka, Magdalena; Bartig, Susanne; Schwass, Theresa; Matuszczyk, Kamil (2021):** COVID-19 Pandemic and Resilience of the Transnational Home-Based Elder Care System between Poland and Germany. In: Journal of Aging & Social Policy. DOI: 10.1080/08959420.2021.1927615.
- **Petermann, Arne; Ebbing, Tobias; Paul, Michael (2017):** Das Tätigkeitsprofil von Betreuungspersonen in häuslicher Gemeinschaft. Berufsakademie für Gesundheits- und Sozialwesen Saarland. Saarbrücken.
- **Petermann, Arne; Jolly, Giorgio; Schrader, Katharina (2020):** Fairness und Autonomie in der Betreuung in häuslicher Gemeinschaft – Ergebnisse einer empirischen Studie. In: Barbara Städtler-Mach und Helene Ignatzi (Hg.): Grauer Markt Pflege. 24-Stunden-Unterstützung durch osteuropäische Betreuungskräfte. Göttingen: Vandenhoeck & Ruprecht, S. 99–121.
- **Steiner, Jennifer; Prieler, Veronika; Leiblfinger, Michael; Benazha, Aranka Vanessa (2019):** Völlig legal!? Rechtliche Rahmung und Legalitätsnarrative in der 24h-Betreuung in Deutschland, Österreich und der Schweiz. In: Österreich Z Soziol 44, S. 1–19.
- **vdek (2021):** Finanzielle Belastung eines Pflegebedürftigen in der stationären Pflege. Online verfügbar unter https://www.vdek.com/presse/daten/f_pflegeversicherung.html, zuletzt geprüft am 03.06.2021.

O AUTORACH

Susanne Bartig

Susanne Bartig jest obecnie pracownikiem naukowym Instytutu Roberta Kocha. Wcześniej pracowała jako badaczka w Dziale Integracji w Niemieckim Centrum Badań nad Integracją i Migracją (DeZIM) w Berlinie. Po studiach socjologicznych na Uniwersytecie Otto Friedricha w Bambergu pracowała jako asystentka w Europejskim Forum Studiów Migracyjnych (efms) oraz w Instytucie Roberta Kocha w projekcie „Improving Health Monitoring in Migrant Populations” (IMIRA). Jej badania koncentrują się na migracji i zdrowiu. Prowadzi również badania nad sytuacją życiową osób starszych z doświadczeniem migracji w Niemczech.

Niklas Harder

Dr Niklas Harder jest współkierownikiem Działu Integracji w Instytucie DeZIM. Jego badania koncentrują się na integracji i uczestnictwie w życiu politycznym. Dr Niklas Harder studiował nauki polityczne na Uniwersytecie w Hamburgu, Uniwersytecie w Konstancji oraz w Georgia Institute of Technology. Następnie jako stypendysta doktoryzował się w Graduate School of Decision Sciences na Uniwersytecie w Konstancji. Specjalizował się w dziedzinie migracji i integracji jako badacz podoktorski w Immigration Policy Lab na Uniwersytecie Stanforda.

Mathis Herpell

Mathis Herpell ukończył studia z tytułem licencjata w dziedzinie nauk społecznych, a obecnie kontynuuje studia na Uniwersytecie Humboldta w Berlinie w ramach programu magisterskiego. Pracuje jako asystent w dziale badawczym „Integracja” w Niemieckim Centrum Badań nad Integracją i Migracją (DeZIM), a wcześniej pracował w Katedrze Analizy Porównawczej Systemów Politycznych w Instytucie Nauk Społecznych na Uniwersytecie Humboldta. Jego zainteresowania badawcze i naukowe obejmują państwa opiekuńcze i nierówności, a także badania nad integracją i migracją. Jego zainteresowania metodologiczne koncentrują się na zbieraniu i ilościowej analizie danych ankietowych.

Magdalena Nowicka

Prof. Magdalena Nowicka jest kierownikiem działu badawczego „Integracja” w Niemieckim Centrum Badań nad Integracją i Migracją (DeZIM), a od 2014 roku jest profesorem migracji i transnarodowości na Humboldt-Universität zu Berlin. Wcześniej pracowała jako asystent w Instytucie Socjologii na Uniwersytecie Ludwiga Maximiliana w Monachium oraz jako pracownik naukowy w Instytucie Maxa Plancka do Badań nad Różnorodnością Religijną i Etniczną w Getyndze. Jej badania i zajęcia dydaktyczne koncentrują się na transnarodowej migracji w Europie, kosmopolityzmie i konwivialności, nierównościach społecznych, różnorodności, rasizmie i metodach badań jakościowych.

Więcej informacji o projekcie można znaleźć na stronie:

→ www.dezim-institut.de/projekte/projekt-detail/pflege-in-zeiten-der-pandemie-1-13

IMPRESSUM

© Deutsches Zentrum für Integrations- und Migrationsforschung DeZIM e.V., 2022. Alle Rechte vorbehalten.

**Bartig, Susanne; Harder, Niklas; Herpell, Mathis;
Nowicka, Magdalena (2022):**

Ciężka praca w trudnych czasach. Sytuacja zawodowa i życiowa polskich opiekunek i opiekunów osób starszych w Niemczech w czasie pandemii COVID-19. DeZIM Briefing Notes 8, Berlin: Deutsches Zentrum für Integrations- und Migrationsforschung (DeZIM).

DeZIM Briefing Notes geben die Auffassung der Autor*innen wieder.

Herausgeber

**Deutsches Zentrum für Integrations- und
Migrationsforschung DeZIM e.V.**

Mauerstraße 76
10117 Berlin

+49 (0)30 200 754 130

presse@dezim-institut.de

www.dezim-institut.de

Autor*innen

**Susanne Bartig, Dr. Niklas Harder, Mathis Herpell,
Prof. Dr. Magdalena Nowicka**

Layout

neonfisch.de

Satz

Linda Wölfel

ISBN

978-3-948289-39-3

Das Deutsche Zentrum für Integrations- und Migrationsforschung (DeZIM) ist eine Forschungseinrichtung, die durch das Bundesministerium für Familie, Senioren, Frauen und Jugend (BMFSFJ) gefördert wird. Es forscht zu den Themenfeldern Integration und Migration, Konsens und Konflikt sowie gesellschaftliche Teilhabe und Rassismus. Das DeZIM stützt sich auf zwei Säulen: das DeZIM-Institut und die DeZIM-Forschungsgemeinschaft. Es wurde 2017 gegründet und hat seinen Sitz in Berlin-Mitte.

Gefördert vom:

Bundesministerium
für Familie, Senioren, Frauen
und Jugend
